

İBN-İ ARABÎ VE HADİS

Şimdi soru şu: İlim ehli için bir çalışmada veya duruşta gözetilecek olan İbn-i Arabî mi, Allah Resulünün bir şeyi deyip demediği mi olmalıdır? Keza isnat edilen şey üzerinden akide halinde empoze edilen şeyin sabitelerle uyumlu olması mı yoksa lafı diyen kişinin kimliği mi?

Doğruluğu üzerinde tartışmanın bile yapılmadığı mutlak dogma ve prensiplerden yola çıkarak, tamamen otantik ve yerine göre, genel olarak kullanılan anlamıyla 'din dışı' kabul edilebilecek sonuçlara varması her zaman tartışıla gelmiş olsa bile Muhyiddin İbn-i Arabî'nin (560-638/1165-1240), düşüncesinin her bir parçası için Kur'an ve hadisten, ilgili ilgisiz veya doğru yanlış (sahih -mevzu) kanıt ve destek bulma çabası içinde olduğu görülmektedir.

Genellikle tasavvuf literatüründe yer alan çoğu uydurma veya zayıf hadisleri kendi görüşleri doğrultusunda kullanmakta bir sakınca görmeyen İbn-i Arabî'nin hadis ilmiyle ilgili ölçüleri *zâhir ulemâsı*yla büyük farklılıklar taşımaktadır. Çünkü ona göre bu ümmetin başlıca evliyâsı, Hakk'ın kendilerinde tecelliyâtını (mazhar-ı Muhammed'i ve mazhar-ı Cebrâil'i) ikame ettiği kişilerdir. Velî bu mazhardan Muhammed'in getirdiği ahkâmı dinler. Bu dinleme sonunda *ahkâm onun kalbine iner*. Sonra aklıyla bu ahkâmı anlar. Velî, şer'î hükümleri mazhar-ı Muhammed'den, Muhammed'in ümmetine yaptığı tebliğde hazır bulunur gibi alır ve kendine intikâl ettirir. Bu ilmin sıhhati, *zâhir ulemâsının ilmi* gibi ilme'l-yakin değil, ayne'l-yakindir.

İbn-i Arabî, muhakkik sûfinin hadisleri hakîkât-ı Muhammedîyye'den kendi rûhuna ilkâ edilenden dinlediğini söyler. Ona göre *bir velî, 'ilkâ edici rûh'tan bir hadisi dinlediği zaman o, Peygamber'den bizzat kendi kulaklarıyla bunu dinleyen sahâbî gibidir*. Müellif, râvîleri arasında bir uydurmacının bulunduğu gerekçeyle

amel edilmeyen zayıf bir hadisin sahih de olabileceğini söyler. Zira o râvî, zayıf denilen o hadiste uydurmacılık fiilini gerçekleştirmemiş olabilir. Öte yandan İbn-i Arabî, hadisçilerin sırf râvîlerine bakarak bir hadisi sahih sayabileceklerini, hâlbuki aynı hadisi *mukâşefe sahibi bir velînin mazhar-ı Muhammed'den gördüğü Muhammed'e sorup o da 'bunu ben söylemedim' derse bu hadisin zayıflığına hükmedeceğini*, neticede hadisçilerin rivâyeti sahih olmasından dolayı amel ettikleri bu hadisle onun amel etmeyeceğini söyler.

İmdi sûfîler tarafından, ma'rifetin sınırları noktasında zaman zaman naklî ilimlerin sınırlarını zorlayan iddiaların ileri sürüldüğü bilinmektedir. İbn-i Arabî'nin hadisleri doğrudan Peygamber'den diye iddia ederek isnad sistemiyle adeta *dalga geçmesi*, başta Fütûhât olmak üzere telif ettiği eserleri ilhâm-ı ilâhî ve ilkâ-ı rabbânî ile ve hatta 'ilhâm meleğinin yazdırmasıyla yazdığını' iddia etmesi bunun en somut örneği olarak bilinmelidir. Nitekim İbn-i Arabî, Fütûhât'ın yazılış gayesini, 'düşüncenin delillerinin incelenmesinden ziyade, ilâhî keşfin verilerinin ele alınacağı bir eser' olarak ifade eder. Ya da biraz değişik bir şekilde şöyle der: 'Bizler, hükemânın veya başkalarının cümlelerini (onlar gibi) nakleden kimseler değiliz. 'Biz kitabımızda (Fütûhât), diğer bütün kitaplarımızda olduğu gibi keşfin verilerini ve Hakk'ın yazdırdığı bilgileri yazarız.' Başka bir yerde ise şöyle der: 'Bizim kitabımız, spekülâtif düşünce tarafından kurulan ilişkileri sunmayı amaçlamaz, bila-

kis onun konusu vehbî ve keşfî ilimlerdir' ve Fütûhât'ta tanınmış aklî delillere de yer yoktur. Onun bütün bu iddialarına mukabil ikna olmak adına haklı olarak kendisinden delil istediğinizde ise İbn-i Arabî'den alacağınız cevap *sûfîler delil ikâme etmekten münezzehtir*, olacaktır. Artık gerisi de sizin sorunuzdur.

Yeniden ifade edecek olursak İbn-i Arabî, *mükâşefe sahibi* kişinin, muhaddislerin sahih zannettiği bir hadisin senedindeki uydurmacının kim olduğunu, onu sûretiyle beraber görüp bildiği görüşündedir. Hatta o, *kendisinde bu yoldan alınmış* ahkâm-ı Muhammediyye'den bazı hükümler bulunduğunu da söylemektedir. Dahası o, fiilan falandan rivâyet etti şeklindeki metodu *ölüden ilim nakli* olarak görür. Bunun yerine kalbim rabbimden tahdis etti, şeklinde *diriden yapılan nakli* yani *keşif yoluyla elde edilen hadisleri* daha sıhhatli bulur. Nitekim İbn-i Arabî, fâkihlerin ortaya koyduğu bir hükmün yanlış ya da doğru olduğunu Allah dostları keşf yoluyla bilirler, demiştir. Ancak ona göre sûfîler yanlış olduğunu bildikleri hususlarda fâkihlerle müdahale etmezler. Kendileri ise doğru bildikleri şekilde amel etmek zorundadırlar.

Keşf'ul-Hafâ'nın mukaddimesinde Ebu'l-Fidâ İsmâîl el-Aclûnî (v.1162/1749) de bunu şöyle te'yid etmektedir: Şeyh'ul-Ekber'in -Allah onun nûrlu sırlarını kutsasın- el-Fütûhât'ul-Mekkiye'sinde şöyle denilmektedir: Bazı hadisler râvîleri itibarıyla sahih olabilirler. Ancak *keşfte bulunan kişi bu hadislerin sahih olmadığına vakıf* olabilmektedir. Çünkü bu kişi durumu Resûlullah'a sorarak böylece uydurma olduğunu anlamış

olabilir. Bu nedenle rivâyetle uğraşanlar, rivâyetçe sahih olması dolayısıyla kendisiyle amel etseler bile bu kişi onunla amel etmeyi terk eder. Bazı hadisler de var ki rivâyet zincirindeki bir uydurmacı dolayısıyla senedindeki za'fiyetten ötürü kendisiyle amel terk edilir. Ancak böyle bir hadis esasen sahih de olabilmektedir. Çünkü *keşfte bulunan kişi bunu er-Rûh, Resûlullah'a (s) öğretirken işitmiş* olabilir.

Buna göre onun rivâyetleri, genelde kendi bilgi felsefesince kendine özgü metotlarla tespit ettiği anlaşılmaktadır. O, belirlediği konu ve yaklaşıma ilişkin, kitaplarda kayıtlı hadis denilen bir söz bulamamışsa belirtilen metot çerçevesinde kendisi üretip kendisi (yahut seleflerince daha önceden üretileni) tasdik edebilmiştir. Bu durumda onun bu tarzda hadis dediğinin Peygamber'e (s) nispeti imkânsız olacağına göre bunun bizzat onun kendi hadisi! olacağı ve dolayısıyla bu durumlarda onun kendi kendisine kaynak olduğu bilinmelidir.

Rüya ve Rüyada Peygamber (s)

Burada bir husus daha bilinmelidir. Rüya, rüyanın kaynak değeri ve Peygamber aleyhisselamın rüyada görülmesi, çeşitli açılardan önemli bir tartışma konusu olarak gündemde kalmaya devam etmektedir. İbn-i Arabî merkezli değerlendirmelerde ise bu daha bir hassasiyet kesp etmektedir. Şöyle ki İbn-i Arabî -sözelimi efdaliyet konusunda- kendisine gösterilen sadık bir rüyadan (mübeşşire) bahseder. Hatta bu rüyanın her türlü tartışmayı sona erdirecek bir açıklık

ve mahiyette olduğunu vurgular. Çünkü iddiasına göre bizzat Peygamber (s), kimin faziletli olduğu meselesini kafi bir bilgi şeklinde kendisine açıklamıştır.

Buradan hareketle şimdi kimi âlimlerce Peygamber (s), rüyada şerîata muhâlif bir husus emrediyorsa böyle bir rüyanın geçerli olmadığı ifade edilmektedir. Peygamber'in böyle bir emir vermesi mümkün olmadığına göre kişinin gördüğü Peygamber değilse o zaman Peygamberimize atfedilen "Rüyada beni gören gerçekten beni görmüştür. Şeytan sûretime giremez." şeklindeki rivâyet nasıl değerlendirilecektir? Ha-

dis şarihlerinin açıklamalarından da anlaşıldığı üzere Peygamber, rüyada şerîata muhâlif bir söz söylediğinde bu, peygamber değildir dememiz gerekmektedir. Hâlbuki bahsi geçen rivâyetin metninde böyle bir detay bulunmamaktadır.

Öte yandan rüyanın nübüvvetten cüz olması ve müjde oluşuyla ilgili aktarılan iki rivâyetin mahiyetini düşünecek olursak ikisinin de rüyaya karşı büyük güvenilirlik sağladığı açıktır.

Birisi rüyanın peygamberliğin bir cüzü olduğunu belirtirken diğeri rüyanın mümin insanlar için müjde olduğunu belirtmektedir. Tabii ki Peygamber'in kendisinin rüyalara ilgisine başvurmak da geliştirilen bir diğer yoldur. Bütün bunların sebebini -Allah a'lem- şöyle ifade etmek mümkündür: İnananlar, Peygamberî rehberlik olmadan yaşamı sürdürmenin zorluğunu gördüler ve bu zorluğu gidermek adına yani Peygamber'in yokluğunun telafisi için rüya kapısına sıgındılar. Haliyle bu da rüyalara bir otorite ve meşrûiyeti gerektirirdi. İşte böylesi rivâyetlerin oluşturulması, ge-

lecekte rüya yoluyla Peygamber'i konuşturmak ve dolayısıyla O'nun otoritesi üzerinden İslâm toplumuna vaziyet edip formatlama amacını taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu kurguya kendisini kaptıran insanlar için söz konusu rivâyetler büyük bir sevinç ve teslimiyet kaynağı olmuştur.

Mamafih, söz konusu rivâyet, zâhirî manasıyla takip edildiğinde bunun, sadece Peygamberle fiilî görüşmenin insanlara nasıl davranacağını öğretmediğini,

aynı zamanda rüyada işitilen Peygamber sözlerinin de aynı etkiyi yapabileceği

belirtilmektedir. Buna göre artık Peygamber'in fiziksel görünümü, O'nun yol göstericiliğinin yegâne biçimi değildir. Zira aynı sonucu doğurabileceği için O'nun rüyada görülmesi de yeterlidir.

Bu rivâyete göre, her ne kadar Peygamber (s) ölmüşse de müminlere herhangi bir zamanda rehberlik yapabilir durumdadır. Şüphesiz bunun, herhangi bir iddiayı haklı göstermek adına kurgusal

Peygamber konulu rüyalara vesile olabileceği tehlikesini barındırdığı da açık-

tır. Böylelikle rüyanın, bir fikri meşrulaştırma aracı olarak hizmet edebileceği görülmektedir.

Şimdi peki, Peygamber vefât ettiği halde O'nun gerçek hali nasıl görülebilecektir. **Senden önce hiç kimseye ebedî hayat vermedik. Sen öleceksin de onlar baki mi kalacaklar** (Enbiya 21/34) ayetinin ifade ettiği ikaza ne demeli? Ayette ifade edilen durum mümkün olmadığına göre Peygamber'in yaşadığına ve rüya yo-

luyla Müslümanlara rehberlik edeceğine dair bilgileri kuşku ile karşılamak icâb ettiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan Peygamber gerçek şekliyle görülmediği zaman bu rüyanın tabire muhtaç olduğu belirtilmektedir. Oysaki eğer 'rüyada beni gören gerçekten beni görmüştür.' rivâyeti zemin kabul edilecekse o zaman Peygamber rüyada ne söylerse söylediğini doğru kabul edip uygulamak gerekecektir. Dolayısıyla 'Peygamber rüyada şerîata muhâlif bir şey emrediyorsa böyle bir rüyanın geçerli olmadığı tezi doğru görülmez demektir. Kaldı ki nasıl böyle bir rezerv konulabilir ki? Hem Peygamber'i gören gerçekten O'nu görmüş olacak hem de rüyada görülen peygamber şerîata muhâlif bir hüküm veriyorsa bu kişi peygamber kabul edilmeyecektir. Elbette Peygamber'in şerîata zıt bir hüküm vermesi mümkün olmadığına göre rüya inkâr edilecektir, o zaman da Peygamber'in rüyada görülmesinin ne anlamı kalacaktır?

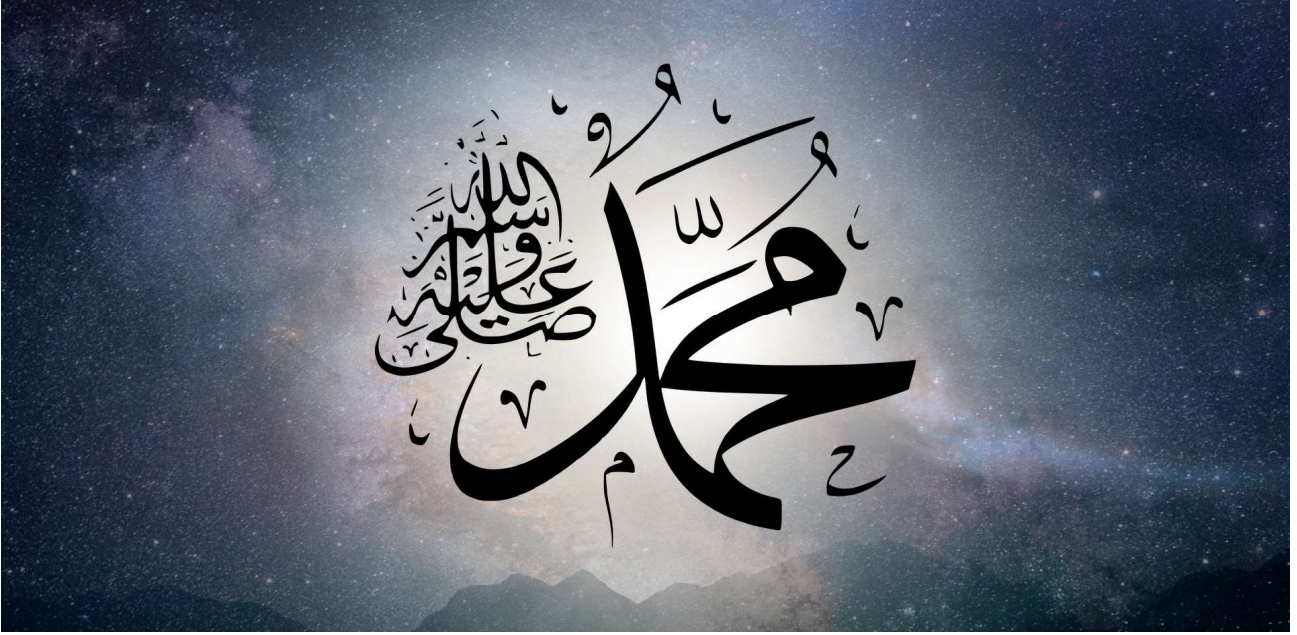
Bu konunun belki de en tipik örneği Suyûfî'dir. O, Peygamber'in, vefatından sonra da yaşadığını iddia etmesine rağmen O'nu rüyada gören kişinin sahâbî olamayacağını belirtmektedir. Hâlbuki İbn-i Arabî'ye göre bu rüyanın sahibi sahabe olmaktadır. Gariptir ki Suyûfî'nin peygamber algısıyla Yeni Ahit'inki arasında mühim benzerlikler bulunmaktadır: Suyûfî'ye göre Peygamber tam bir beşer gibi öldü ve defnedildi. Fakat kısa bir süre sonra tekrar diriliverdi. Bunun tamamen Yeni Ahit'te Petrus ve Pavlus tarafından zikredilen İsa'nın çürümezliği (Resullerin İşleri 2:30-32, 13:34-37) faraziyesine nazire olduğu anlaşılmaktadır.

İbn-i Arabî'ye göre, rüyada görülen şeyler, bazen görenin, bazen görülenin, bazen de her ikisinin irâde ve kası ile ilgili olabilmektedir. Yani rüya denilen şey irâdeye bağlı ve irâde dışı da olabilmektedir. Eğer rüya irâdeye bağlı olarak tahakkuk etmiş, bir kasıt ve irâdenin neticesi olarak meydana gelmişse, kasteden kastettiği şeyi bilir ve bu tür rüyalar sûfîlerin çoğunluğuna göre mümkündür. İbn-i Arabî, bizzat kendisinin dilediği herhangi bir vakitte, rüya veya yakazasında

pîrlerin sûretlerini görebildiğini, bu pîrlerin kendisinin önünde temessül ettiğini ve böylece onlarla istediği gibi konuştuğunu haber vermektedir.

Evet, tabîî ki okuyucu bütün bunları, sadece onun halüsinasyon gördüğüne ve psikiyatrik bir durum, diğer bir deyimle ciddi bir şizofren halet-i rûhîyesi yaşadığına yormalıdır. Değilse bu zırvaların ilimle- alimlikle alakası bile olamaz. Bu manada İbn-i Arabî, yatay boyutta herkesin kolaylıkla anlayabileceği Yûsuf'un rüyası hadisesinde daha başka boyutlar uydurur. Evvela, ona göre aslında hayatın tamamı, tam bir rüyadan ibarettir ve Yûsuf'un anlayışına göre burada, rüyasında görmüş olduğu şeyin hislere hitap eden bir sûrette tecessüm etmesi veya gerçekleşmesinin en son gerçekleşme olmasını gerektirmektedir. Yûsuf, böylece eşyanın 'rüya' bölgesini terk ederek 'gerçeklik' düzeyine çıktığını düşünmektedir. Buna karşın İbn-i Arabî Yûsuf'un bu çıkarsamadaki 'yetersizliğini' adeta ilan edercesine hissî varlıklar bakımından 'rüya' ile 'gerçek' arasında esaslı bir fark bulunmadığı fikrini ileri sürmektedir; Yûsuf'un rüyasında görmüş olduğu daha başından itibaren hislere hitap eden bir şeydi, zira hayâl, vazifesi icabı, hissedilen şeylerden (mahsûsât) başka hiçbir şey üretemez.

Şeyh Hazretleri'ne göre bu olaya Yûsuf'un değil de 'Muhammedî Yûsuf' dediği ve fakat bizce sırf vehmî varlığın görüş açısıyla bakıldığında Yûsuf'un başına gelmiş olanların doğru tevili şöyledir: 'Bir kere işe hayatın kendisinin dahi bir rüya olduğunu bilmekle başlamak gerekir. Ne var ki, kendisinin bile aslında büyük bir rüyadan ibaret olduğunu bilmediği (ki zaten o ne biliyor ki ta ki bunu da bilsin. M.A.) hayatında Yûsuf, çok özel bir rüya görmektedir. Sonra bu özel rüyadan uyanmaktadır. Yani o büyük rüyasında bu özel rüyasından uyanıldığını görmektedir. Sonra da kendi kendine bu özel rüyasını tevil etmektedir. Aslında bu tevili dahi o büyük rüyasının devamından başka bir şey değildir! O yalnızca büyük rüyasında kendi özel rüyasını tevil ettiğini görmektedir. Dolayısıyla böylece tevil ettiği olay da hisse

hitap eden bir keyfiyet olarak gerçekleşmektedir. Buna binaen Yûsuf da tevilinin doğru çıktığını ve rüyasının da kesin bir sonuca erişmiş olduğunun zehâbına (hatalı kanaatine) varmaktadır ki böylece artık kendisinin de rüyasının tümüyle dışında bulunduğunu zannetmektedir. Oysaki gerçekte hâlâ rüyası devam etmekte ve kendisi de hâlâ rüya görmeğe devam ettiğinin bilincine mâlik bulunmamaktadır. İbn-i Arabî bu heretik ve kendini kutsayıcı tespitini yapar ve böylece biz de Yûsuf'un da diline doladığı diğer peygamberler gibi ne kadar (haşa) çapsız olduğunu anlamış olmalıyız.

İbn-i Arabî, gerçekte düşünce sistemini en başından itibaren 'gerçek rüya' temelinde inşâ etme yoluna giderek, bir anlamda düşüncesini meşrulaştırma kaygısı içindeymiş izlenimi vermektedir. Çünkü İbn-i Arabî, Peygamber'in (s) ömrünün rüyaya benzer olduğunu ve vahye mazhar olan altı ayın ise rüya içinde rüya olduğunu söyler. Bu safhayı hayâl âlemi diye niteler. Dolayısıyla İbn-i Arabî, Füsûs'un nefsanî arzulardan uzak ve fesat karışmamış bir makamdan indiğini söylemekle vahiy ile aynı ontolojik âleme sahip olan söz konusu eserin epistemolojik olarak da aynı kesinliğe sahip olduğunu imâ etmiş olmaktadır. Görüldüğü gibi, İbn-i Arabî'nin rüya teorisi 'nübüvvet' müessesesiyle de sıkı bir ilişki içerisindedir.

Aslında İbn-i Arabî'nin bu söylemi burada kalmaz Peygamber'i (s) rüyada görmenin önem ve gerçekliğine atıfla, bunun Allah'ın bir ihsanı olduğunu ve rüyadaki

talimat ve tevcihlerinin tıpkı dünya hayatındakiler gibi olduğunu da belirtmektedir. Doğrusu Allah'ın Elçisi hayattayken beraberinde yaşayan insanların O'nu (s) görmüş olmalarının, görmemiş olanlara nazaran kendilerine özel bir statü ve imkân sağlamayışı gibi rüyada görmenin de aynı şekilde bir ayrıcalık ve kanıt sahibi kılamayacağını bilmek gerektir. Filhakika konuyla ilgili tartışmaların alevlendiği dönemlerde kullanılan argümanların rivâyete dönüşerek zamanımıza kadar gelmiş olmasına ve bunların dâhil olduğu kaynakların otoritesine kapılmadan akl-ı selimle değerlendirildiğinde İbn-i Arabî'nin tutumunda görülen suistimal ve paravan kullanım teşebbüslerinin de ancak böylece önlebileceği açıktır. Kaldı ki kişinin, sahip olmadığı ilâhî bilgileri kendisine bahşeden olarak gördüğü sûretin, söz konusu kişinin bizzat kendisi olduğunu söyleyen ve dahası böyle bir müşahede sahibinin, sahip olmaya başladığı bilginin meyvesini, başka değil, bizzat kendi nefsinin ağacından devşirmiş olduğunu belirten ve bu durumu aynadaki görüntüye benzeten İbn-i Arabî, kabul ettiği sûfilerin peygamberle rûhlarıyla görüştükleri ve onlardan bilgi aldıkları düşüncesinden hareketle -ki lafı eveleyip gevelemeden Füsûs'u Peygamber'den aldığını belirtmiştir- kişinin Peygamber'i gördüğünde gerçekte bizzat kendi nefsinin görmüş olduğunu bilmesi gerekir, demektir. Dolayısıyla burada 'Yüce Şeyh'in bilgilerinin kaynağının bizzat kendisinin olduğu anlaşılmaktadır. Değilse onun yaptığı bütün izahatı ya Tan-

rı'dan veya daha kötü bir ihtimalle tanrı olarak bizzat kendisinden alıp aktardığını düşünmek gerekecektir.

Son olarak şu hususa değinmek icâb etmektedir: İbn-i Arabî, hayâl ve rüya felsefesini temellendirmek adına 'İnsanlar uykudadır' şeklinde bir hadis aktarır. Hayâl ve rüya konusunu anlattığımız yerde görüleceği gibi o, bu felsefeyi detayı düşünülmüş bir sistem halinde paylaşmakta ve hadis dediği benzeri ifadeleri de delil olarak sunmaktadır. Aslında onun tarzını ve paradigmasını bilenler bunun delilden çok bir aparat olarak kullanıldığını fark ederler lakin onun yansıtmaya çalıştığı gibi kabul edilse bile bunları aktardığı yerde rivâyetin kaynağı İbn-i Arabî'nin bizzat kendisidir. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi onun felsefesine göre bir söze hadis demesi kendi inisiyâtif ve tasarrufunda olan bir husustur. Ona göre kendisi, peygamber şöyle dedi, demişse artık cerh- tadile keza sened- sepete lüzûm kalmadan bize düşen eyvallah, tamam demektir. Bu onun beklentisi olarak bir kenarda dursun. Dilaver Gürer de, 'Hz. Yûsuf'un Gördüğü Rüyanın Fusûsu'l-Hikem'deki Yorumu' başlıklı makalesinde, inanç halinde savunduğu felsefesine ilişmeden onun kaynak olarak kullandığı bu rivâyete, İbn-i Arabî'nin gereksinim duymadığı bir temellendirme çabasıyla Aclûnî ve M. Uysal'ı kaynak göstermektedir. Tabi okuyucu kaynak verildiğini görünce gönü ferah bir şekilde okumasına devam edivermektir ki bu genelde de böyle olmaktadır. Zira maalesef kültürümüzde kaynak bilinci zayıf olduğundan ya da büyükler hata edecek veya hele peygambere iftira atacak değiller ya inancıyla kaynak gereksiz görülmektedir. Gürer'in işaret ettiği kaynağı görmek isteyen okuyucu ise işaret edilen yerlere baktığında ikisinde de bunun hadis olmadığı şunun veya bunun sözü olduğunun belirtildiğini gördüğünde ise bu kez ilme/ ilim adamına güveni sarsılmaktadır.

İşte kanımızca hiç yapmamak lazımdır bunu. Gürer gibi davranmamak gerekir. Ne var ki kendisinin okuduğum diğer iki makalesinde de yaptığı gibi İbn-i Arabî'yi pîrûpak etmek adına feragat etmediği sabite; yamultmadığı ilke kural kalmamaktadır. Şimdi soru şu: İlim ehli için bir çalışmada veya duruşta gözetilecek

olan İbn-i Arabî mi, Allah Resulünün bir şeyi deyip de- mediği mi olmalıdır? Keza isnat edilen şey üzerinden akide halinde empoze edilen şeyin sabitelerle uyumlu olması mı yoksa lafı diyen kişinin kimliği mi?

İbn-i Arabî'nin hadis konusundaki bu tutumu hadis usulü ile cerh- tadil kriterlerini umursamamak ve kendince bir sistemle yeni bir hadis anlayışı ve edebiyatı oluşturmaktır.

Son olarak şunu ilaveten not düşelim: İbn-i Arabî'nin hadis konusundaki bu tutumu hadis usulü ile cerh- tadil kriterlerini umursamamak ve kendince bir sistemle yeni bir hadis anlayışı ve edebiyatı oluşturmaktır. Hâl- buki cerh- tadil ilmi hususen böylesi heretik teşebbüs- lerin önünü kesmek için inşa edilmişti. Hal böyleyken bugün düşüncelerini ve dindarlıklarını temellendirmek adına hadis usul kriterleri çerçevesinde cerh- tadil faaliyetini sergileyen samimi insanlar, hadis sünnet inkârcısı diye lanse edilmekte ve fakat hadis ve hadis usulüne cephe alıp yerine hevalarını ikame edenler Al- lah dostu, sünnet, hadis aşığı diye empoze edilmekte ve bu da böyle bilinebilmektedirler. Buna ilmi, dini ve akli referanslarla engel olmak gerekmektedir.

Not: Bu makale, "İbn-i Arabî: Kelami Tartışmalar, Sorular, Şüpheler" isimli kitabımın, (Ekin Yayınları, İstanbul, 2017., sf. 108-122) kullandığı kaynak dipnotla- rından arındırılmış bölümüdür.